

Kirsi Monni

Taiteellinen tohtorintutkinto, kirjallinen osa:

Olemisen poeettinen liike. Tanssin uuden paradigman taidefilosofisia tulkintoja Martin Heideggerin ajattelun valossa sekä taiteellinen työ vuosilta 1996-1999.

Liite: Alexander-tekniikka ja Autenttinen liike –työskentely. Kaksi kehontietoisuuden harjoittamisen metodia.

Acta Scenica, Teatterikorkeakoulu 2004, Helsinki.

Open access:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33790/Acta_Scenica_15.pdf?sequence=1

Liite julkaistu myös sarjassa Kinesis. Teatterikorkeakoulu 2012, Helsinki.

Tiivistelmä

Tanssitaiteen taiteellinen tohtorintutkintoni kietoutuu tanssijan taidon ja tanssiteosten olemisen tavan eli tanssiontologian pohtimisen ympärille. Kirjallisessa raportissani pohdin laajasti ja perusteellisesti tanssin uuden paradigman ontologiaa, Martin Heideggerin ajattelun avulla, tanssihistorian ja oman tanssikokemukseni perusteella sekä teen näkyväksi sitä, miten estetiikan traditio on historiallisesti määrittänyt taidetanssin esiymmärrystä sekä luon siitä poikkeavan tanssiontologisen tulkinnan.

Tutkielman ensimmäinen osa on sukellus Martin Heideggerin ajatteluun.¹ Tuon siinä esiin Heideggerin tulkinnan metafysiikan ja estetiikan yhteenkietoutuneisuudesta sekä ehdotuksen taiteen ei-esteettiseksi tarkastelutavaksi. Heideggerin ajattelu pyrkii avaamaan taidetta koskevaa uudenlaista ajattelua, jossa taidetta ei nähdä pelkkänä esteettisen elämyksen asiana, vaan jossa se nähdään suhteessaan totuuden avautumiseen. Tämä ajatus liittyy Heideggerilla kiinteästi totuuden olemuksen ajattelemiseen länsimaisessa historiassa. Heidegger kysyy, miten metafysiikka on antanut todellisuuden kohdattavaksemme? Ja vastaa: niin että osallisuus yhteiseen olemisperustaan on voinut peittyä.

Heideggerin mukaan estetiikan traditio nojaa platonistiseen metafysiikkaan, jossa todellisuus avautuu yliaistisen ja aistisen erottelun kautta. Totuus on idean oikeaa näkemistä, jolloin olevan oma *oleminen* peittyä tai unohtuu. Tämä on se historiallinen metafysiinen pohja, josta määrittyi läpi länsimaisen historian vaikuttanut taideteoksen käsitteellinen malli: teos on muotoiltua ainetta, joka antaa yliaistisen sisällön loistaa lävitseen; teos jäljittelee idean oikeassa näkemisessä paljastunutta todellisuutta, se on symboli, allegoria, metafora, esitys.

Heidegger purkaa taiteen esteettistä käsittämistapaa samalla kun hän ajattelee länsimaisen metafysiikan historiaa. Heidegger ajattelee taidetta, ei yliaistisen sisällön esittämisen välineenä, vaan todellisuuden avautumisen tapana. Tällöin kreikkalainen *tekhnē* käsite tulee tärkeäksi. *Tekhne* tarkoittaa inhimillistä

---

¹ Tärkeimmät Heideggerin tekstit ovat olleet: *Kuusi ratkaisevaa tosiseikkaa estetiikan historiasta*, *Taideteoksen alkuperä* sekä *Oleminen ja aika*. Alkukieliset teokset ovat: *Sechs Grundtatsachen aus der Geschichte der Ästhetik* Nietzsche -luentojen yhteydessä (Nietzsche I–II, 1989), *Zein und Zeit* (1927), *Der Ursprung des Kunstwerkes* (1935/36)

tietämistä, jossa ihminen valjastaa *fysistä* (olemista, vallitsemista) esiin maailmaksi – avautuneeksi mielekkyyden ja merkityksellisyyden piiriksi.

Heidegger ajattelee taidetta tällaisena maailman pystyttämisenä ja uuden todellisuuden avautumisen alueena, jossa kysymyksessä ei ole olevaa koskeva totuus, vaan olevan olemisen paljastuneisuus. Olemisen paljastuneisuus ei voi koskaan olla pelkkää idean oikeaa näkemistä, silkkää paljastuneisuutta, vaan olemisen pohjattoman salaisuusluonteen säilyttävää kätkeytymättömyyttä. Se, minkä metafysiikka on Heideggerin mukaan peittänyt, on todellisuuden avautuminen kätkeytymättömyytenä, joka sisältää sen, mistä paljastuminen tapahtuu, eli kätkeytyvän.

Kun Heidegger ajattelee taidetta tällaisena kätkeytymättömyyden tapahtumapaikkana, teos ei ole esitysmistään aiemmin paljastuneesta vaan teoksessa tulee esiin se, mikä vasta nyt tulee olevaksi. Teos ei jäljittele todellisuutta, vaan teoksen hahmo jännittää maa-maailma struktuurissaan olemisen paljastumisen tekeille, työhön teoksessa. Näin teos ei ole esteettinen objekti, eikä elämyksen heräte, vaan mahdollisuus osallistua teoksessa tapahtuvaan olemisen kätkeytymättömyyteen.

Tulkintani mukaan Heideggerin ja tanssin uuden paradigman välinen side on juuri käsitys taiteesta eksistenssin kätkeytymättömyytenä. Tanssin esteettisen käsittämistävän ja uuden tanssiorientaation välinen ero tulee esiin, kun tutkielman ensimmäisen osan estetiikan traditiosta 'irtikiertymisen' ja uudenlaisen taiteen käsittämistävän esittelyn jälkeen siirryn tanssin tulkintaan.

Tutkielman toisessa osassa pohdin ja analysoin aluksi sitä, millaisen esiyymmärryksen estetiikan traditio on antanut tanssitaiteelle sekä sitä, millaisen esiyymmärryksen platonistisen metafysiikan perinnöstä polveutuva, Descartesin ajattelussa kulminoitunut, olevaa objektivoiva 'subjektiivinen metafysiikka' on antanut kehollisen olemisen käsittämistavalle. Tuon esiin, miten estetiikan traditiossa tämän ns. kartesiolaisen perusasennoitumisen aikakaudella on ollut 'luonnollista' käsittää ihmisen keho esteettisesti muotoiltavana materiaalina ja teos näyttämökuvallisena, symbolisena esityksenä. Taiteilijan taito on ymmärretty kiinteässä yhteydessä valmistamisen tekniikoihin, jolloin koreografin taito voidaan ymmärtää taitona järjestellä liikkuvia kehoja aika-tilassa, eli luoda esteettisesti muotoiltu muoto, liikekompositio, kehon liikettä materiaalina käyttäen.

Tämän jälkeen tuon esiin viime vuosikymmeninä tanssissa vaikuttaneen estetiikan traditiosta poikkeavan tanssin uuden paradigman orientaation, jossa keho ei ole ensisijaisesti muotoiltavaa materiaalia, vaan eksistenssin tapahtumisen tapa. Yhdistän tämän tanssin uuden käsittämistävän yhtäältä Heideggerin metafysiikan kritiikkiin, eksistenssin filosofiaan ja fenomenologiaan ja toisaalta Aasian kehollisiin viisaustraditioihin, joiden katson voimakkaasti vaikuttaneen tanssin uuden paradigman kehitykseen ja uuteen tapaan ymmärtää tanssijan taito.

Tulkintani mukaan tanssin uudessa paradigmassa tanssitaiteen merkityksellisyyden lähtökohta ei ole esteettisesti muotoillussa liikkeessä, vaan siinä, millä tavalla tanssi työstää eksistenssin kätkeytymättömyyttä kehollisena tietoisuutena, tietoisena liikkeenä. Pikemminkin kuin, että tanssija pyrkii rakentamaan esityksen maailmasta, tanssija vastaanottaa olemista. Tanssija ammentaa *fysiikan* kineettisyydestä, eli olemisen *tapahtumisesta*, jota hän paljastaa, päästää läpi. Tanssi ei *käytä* tilaa, aikaa, muotoa, kuin objektivoitavissa olevaa materiaalia, vaan *paljastaa* olemisen ajallista ja tilallista tapahtumista, kineettistä *logosta*, kehollista osallisuutta olemiseen, tulkittuna historiallisen ja sijoittuneen maailman läpi. Tällöin tanssijan taitoa ei ymmärretä valmistamisen tekniikkana, vaan kehollisena tietona, joka on kätkeytymättömyyden aikaansaamista.

Tanssijan kehollinen tieto on taitoa pysytellä silmänräpäyksellisessä 'kairoottisessa' täällä-hetkessä, keho-mieli integriteetissä, jossa kehon jokapäiväinen välineellinen käsittämistapa voi vapautua 'kätkeytyen esiin kohoavaksi' – historiallisen, sijoittuneen, kuolemaa kohti kulkevan, toisten-kanssa-olemiseen heitetyn eksistentiaalisen tilanteen *muistamisen* ja *avautumisen* tapahtumaksi. Tällainen tanssi *maailmoi* osallisuutena olemiseen. Se on 'ekstasis': astumista ulos läsnäolevaan kiinnittyvästä ja valmiiksi merkitystä nykyisyydestä, itsensä ja olemisen avoimuuteen ja mahdollisuuteen. Se murtaa kronos-ajan ja avaa radikaalisti *tilanteen*, kairoottisessa hetkessä, jossa maailman merkityksellistäminen tapahtuu kehollisena runoutena, poeettisena liikkeenä.

Näin tanssin harjoittamisen voi ymmärtää paikkana kehontietoisuuden harjoittamiselle ja koreografian luomisen voi ymmärtää ammentamisena, joka on muistamista, vastaanottamista ja teoksen rajoihin rajaavaa olemisen kineettisyyden tulkintaa historiallisen maailman läpi.

Tutkielmani kolmannessa osassa käsittelem viittä tutkintooni liittyvää tanssiteosta, tuoden esiin tanssiteoksen luomisen prosessia ja teosten hahmoa, niiden rakennetta ja olemisen tapaa. Yhtäältä luon tanssin vaalivaa tulkintaa ja toisaalta tuon esiin niitä vaikeuksia, joita teosten luomisessa kohtasin. Esiymmärrys koreografian olemisen tavasta ja sen tulkinnasta on estetiikan tradition antamaa, eikä sitä voi suoraan soveltaa tanssin uuteen orientaatioon. Se, millaisin tavoin tanssin uusi paradigma kohtaa koreografisen teoksen mahdollisuudet, jää osin taiteellisina haasteina edelleen ilmaan.

Tutkielmassani teen tulkinnan tanssijan *tekhnestä* kehontietoisuuden harjoittamisena, jota voi jäsentää yhtäältä kehon toiminnallisen älyn tutkimisena ja toisaalta liikkeen maailmaa avaavan voiman tutkimisena. Näitäkin perustavampana on tanssijan tietoisuutta kannatteleva ei-reagoinnin tai ei-tekemisen *tekhne*, joka tuo tanssijan pois totunnaisesta kehon välineellisyydestä keho-mieli integriteetin täällä-hetkeen. Tutkielman liiteosuudessa esittelen kaksi kehontietoisuuden harjoittamisen metodia, Alexander-tekniikan ja jungilaisesta aktiivisen mielikuvituksen metodista (active imagination) ammentavan Autenttinen liike -työskentelyn, joiden avulla näitä kehontietoisuuden aspekteja voi tutkia ja harjoittaa.

Tutkielma oli yritys viedä aiempaa tanssitutkimusta pidemmälle Heideggerin ajattelun ja tanssin ajattelun kohtaaminen. Ristiriita filosofian ja taiteen välillä jää edelleen olemaan, mutta tuntumani on nyt, että tutkielmassani otin alustavan askeleen siihen suuntaan, jossa filosofia ei ole vain väline tanssin selittämiseksi, vaan jossa dialogi filosofian kanssa auttaa sekä tanssin uutta paradigmat tulemaan näkyväksi omassa olemisen tavassaan, että tarjoaa filosofialle kehollisen runouden kautta avautuvia uusia ajattelun aiheita.